Matej Blažek – Soňa Andrášová – Nina Paulenová: Skúsenosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím

Bratislava: IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu 2013, 152 s. ISBN 978-80-89506-33-0

Publikácia *Skúsenosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím* ktorej autormi sú *Matej Blažek, Soňa Andrášová* a *Nina Paulenová,* je výstupom projektu *Príčiny, formy a dôsledky násilia na štátnych príslušníkoch tretích krajín,* ktorého zadávateľom bola Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) v Bratislave. Ako samotný názov napovedá, projekt odhalil mnohé nové a pre odbornú verejnosť užitočné informácie o tom, ako majoritná časť slovenskej spoločnosti vníma migrantov a ako jej prejavy voči nim migranti pociťujú. Ide o priestor, ktorý zatiaľ nebol systematicky preskúmaný, preto publikácia predstavuje cenný zdroj informácií, ktoré pomôžu odborníkom nazrieť hlbšie do oblasti, ktorá sa, najmä v našom regióne, často uzatvára len do štatistík a grafov. Empatický prístup autorov vychádza z toho, že sú nielen odborníci, ale problémom migrantov sa venujú aj prakticky.

Kniha je rozčlenená do deviatich kapitol; po úvode a oboznámení čitateľa s problematikou (prvá kapitola) autori opisujú metodológiu projektu (druhá kapitola), ktorého výsledky v publikácii zhrnuli. Medzi príčinami, ktoré viedli k realizácii projektu, uvádzajú napríklad nedostatok dát. Až zarážajúco vyznie ich zistenie, že „dostupné policajné štatistiky kriminality neuvádzajú údaje o obetiach trestných činov podľa štátnej príslušnosti, ale cudzincov ako páchateľov osobitne vykazujú“. (s. 18) Okrem koncepčných riešení táto kapitola uvádza tiež výskumný postup. Ako autori uvádzajú, výsledky projektu sa zakladajú na informáciách zo 730 zozbieraných dotazníkov. Najpočetnejšími skupinami migrantov sú ľudia z Thajska (98), Ukrajiny (95), Vietnamu (78), Číny (56) a Srbska (36).

Tretia kapitola opisuje rámec migrácie na Slovensku. V časti zameranej na legislatívny rámec autori zhrňujú podmienky udelenia povolenia na prechodný, trvalý a tolerovaný pobyt a uvádzajú, ktoré skupiny možno v tejto súvislosti z hľadiska výsledkov ich výskumu považovať za rizikové. Politický a koncepčný rámec migrácie obsahuje náhľad na základné dokumenty vlády v oblasti migrácie: *Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020* z roku 2011 a *Koncepcia integrácie cudzincov v SR* z roku 2009. Tie „predstavujú pokrok vďaka programu aktívneho manažmentu migrácie a priznaniu dôležitosti úlohy štátu v oblasti integrácie

cudzincov“, ale tiež okrem iného „prehliadajú potrebu predchádzania rizík zneužívania a násilia na migrantoch“,... a zabezpečenia právnej ochrany a pomoci obetiam takýchto javov“. (s. 30) Koncepčný rámec verejnej politiky vníma migráciu „predovšetkým ako bezpečnostnú hrozbu alebo utilitaristický nástroj plnenia záujmov SR, nie životnú situáciu potenciálnych obetí násilia a zneužívania“. (s. 30)

Aktuálny štatistický prehľad stručne zhrňuje štvrtá kapitola. Už pri pohľade na grafické zobrazenie príslušných čísiel čitateľ získa predstavu o tom, aký je prístup Slovenska k migrantom, štátnym príslušníkom tretích krajín. Aj napriek stúpajúcej tendencii v počte povolených pobytov medzi rokmi 2004 až 2011 (22 108 v prvom a 66 191 v druhom prípade) Slovensko v rámci Európskej únie zaujíma v tejto oblasti posledné priečky. Zo všetkých členských krajín Európskej únie sa v rebríčku zostavenom na základe podielu štátnych príslušníkov tretích krajín na celkovej populácii ocitlo na treťom mieste od konca (za Poľskom a Bulharskom). V celkovom počte migrantov z tretích krajín v krajinách EÚ dokonca na druhom (za Maltou). (s. 33-34) Podľa štatistických údajov v rámci Slovenska k 31. 12. 2011 slovenské úrady udelili najviac povolení na pobyt občanom Ukrajiny, Srbska a Ruska. Do prvej desiatky sa dostali tiež Vietnam, Čína, Kórejská republika, USA, Macedónsko, Chorvátsko a Turecko. Najviac migrantov na Slovensku žije v Bratislavskom kraji; nasleduje Košický kraj, ďalej Trnavský, Nitriansky a Žilinský kraj, najmenej žije v Banskobystrickom a Trenčianskom kraji. (s. 35-36)

Štvrtá kapitola obsahuje charakteristiku najväčších komunít migrantov žijúcich na Slovensku – stručný historický vývoj, zastúpenie podľa pohlavia, rodinného stavu a veku, najčastejší dôvod príchodu na Slovensko či znalosť slovenského jazyka. Autori uvádzajú tiež účasť komunity na spoločenskom živote, ako aj postoj majoritnej časti obyvateľstva k nej a riziká, ktorej komunita čelí. Z takto zostavených profilov jednotlivých komunít sa čitateľ môže dozvedieť napríklad to, že až 60 % príslušníkov najväčšej komunity migrantov – ukrajinskej – uviedlo svoju krajinu pôvodu ako faktor znevýhodnenia. Ide o najväčší podiel v rámci všetkých komunít. Srbská komunita sa vyznačuje najlepšou znalosťou slovenského jazyka – až 82 % jej príslušníkov označilo svoje jazykové schopnosti ako dobré alebo veľmi dobré. Zaujímavá, aj keď smutná je informácia týkajúca sa vietnamskej komunity na Slovensku. Aj napriek tomu, že prví Vietnamci začínali prichádzať na Slovensko ešte v 50. rokoch minulého storočia, spoločensko-politické zmeny po roku 1989 pripravili mnohých o prácu, keďže v čase nevyhnutného prepúšťania boli často prvými, ktorí museli zo zamestnania odísť. Kým vietnamská komunita dodnes uprednostňuje ústranie, spoločenstvo migrantov z Číny postupne rozširuje svoj kultúrny a spoločenský život – v roku 2012 bola otvorená prvá trieda čínštiny pre deti migrantov, ktorej cieľom je okrem učenia jazyka tiež vytváranie prostredia pre budovanie slovensko-čínskych neformálnych vzťahov.

Väčšinu migrantov na Slovensko privádzajú pracovné a ekonomické dôvody. Až 70 % respondentov uviedlo, že na Slovensku pracovali alebo pracujú. Väčšina migrantov (z tretích krajín) na Slovensku je v produktívnom veku, pričom prevažujú muži. „Väčšina migrantov je tak sebestačná a generuje na Slovensku daňové príjmy, mnohí navyše vytvárajú pracovné a podnikateľské príležitosti.“ (s. 51) Pokiaľ ide o vzdelanier, 38 % účastníkov prieskumu uviedlo ukončené stredoškolské a až 52 % vysokoškolské vzdelanie.

Piata kapitola sa zaoberá priamo otázkou skúseností migrantov s násilím na Slovensku. Ukazuje sa, že migranti na Slovensku sa stávajú terčom násilia, ale nie vždy si to uvedomujú. (s. 57) Často totiž napríklad porovnávajú svoju situáciu so situáciou, ktorú poznali zo svojej vlasti. Väčšina však vníma, že v porovnaní so slovenskými občanmi nemajú rovnaké práva (54 %) ani príležitosti (62,4 %). Ako najvýznamnejšie faktory svojho znevýhodnenia vidia v prvom rade krajinu svojho pôvodu, potom typ pobytu na Slovensku a na treťom mieste svoje jazykové schopnosti. Alarmujúco vyznievajú čísla v prípade inštitúcií, u ktorých migranti hľadajú oporu. Napríklad ak sa stanú obeťami nútenej práce až 49,2 % respondentov uviedlo, že políciu neoslovujú nikdy a iba 12,3 % tak robí často alebo pravidelne. Možno to bude tým, že sa v prípade oslovenia polície nedovolali adekvátnej pomoci nikdy v 53,8 % prípadov a často alebo pravidelne v iba 11,7 %. (s. 63) Podobne je to aj v prípade pomoci pre obete domáceho násilia.

Nasledujúca kapitola sa zaoberá kľúčovými oblasťami v súvislosti so skúsenosťami migrantov s násilím. Týmito oblasťami sú: násilie z nenávisti, násilie na pracovisku (nútená, exploitatívna či riziková práca), obchodovanie s ľuďmi, násilie v domácnosti/súkromnom priestore, symbolické násilie a inštitucionálne násilie. Napríklad s fyzickým napadnutím majú najviac skúseností africká (18,7 %) a moslimská (9,9 %) komunita. Prípadov verbálneho napadnutia je oveľa viac, ale po africkej komunite (37,5 %) je druhou najčastejšie napádanou komunitou ukrajinská (36,6 %). Vyhrážanie sa z nenávisti takisto najviac zažívajú migranti z Afriky (14,6 %) a muži z Ukrajiny (12,2 %). „Drvivá väčšina migrantov“ pritom „má záujem zamestnať sa legálne a stať sa súčasťou sociálneho a ekonomického systému hosťovskej krajiny vrátanie platenia daní, odvodov atď.“ (s. 79)

V závere autori ponúkajú stručné, prehľadné, takmer heslovité zhrnutie publikácie. Posledná kapitola obsahuje sumár odporúčaní pre zákonodarcov (ratifikovať, prijať, jasne vymedziť...), úrady a inštitúcie (zaznamenávať, zaviesť, prevádzkovať...), ako aj pre odbornú verejnosť (skúmať, zozbierať, analyzovať...) (s. 118-121).

Autori sa vo svojom výskume zamerali výlučne na štátnych príslušníkov tretích krajín na základe definície v článku 3 (1) Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES. Do centra tohto výskumu sa teda nedostali žiadatelia o azyl a azylanti, migranti s doplnkovou ochranou, nelegálni migranti, ako ani migranti z krajín EÚ. Autori zo svojho výskumu „z etických dôvodov“ vynechali aj deti migrantov. Usilovali sa ponúknuť objektívny pohľad na existujúci stav. Nesnažili sa hľadať čierne miesta v slovenskej legislatíve či v inštitucionálnom aparáte. Naopak, na zistené nedostatky reagovali ponúknutím vlastných odporúčaní. Zistenia konfrontujú s inými odborníkmi a závery vyslovujú na základe svojich odborných praktických skúseností. Vďaka tomu sa im podarilo vytvoriť celistvý obraz o násilí páchanom na migrantoch na Slovensku s následnou analýzou a zostaviť súbor odporúčaní pre nápravu či zlepšenie tohto stavu.

Publikácia je napísaná pútavo, jej cieľová skupina sa neobmedzuje len na odborníkov a profesionálov z praxe, ale má šancu osloviť aj laickú verejnosť.

V neposlednom rade sa však autorom podarilo tiež pripomenúť prítomnosť viac či menej viditeľných komunít ľudí, ktorí žijú v našej spoločnosti a ktorí sú aj napriek svojim snahám často ohrozovaní, neprijímaní či jednoducho ignorovaní ich

„majoritnými susedmi“. Možno po prečítaní tejto publikácie by mnohí z nich svoj postoj prehodnotili.

Jozef Rojík
Doktorand na Ústave európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSES UK, Bratislava